

LÄHEMAD ÜRITUSED

Neljapäeval, 9. jaanuaril kell 12.00 – ESAS seltsipäeval Eesti Spordi- ja Olümpiamuuseumis jagab oma spordimälestusi endine laskesuusataja ja pikaaegne Tartu korraldajate spordijuht **Rein Põldoja**.

Esmaspäeval, 20. jaanuaril kell 15.00 – ESAS Tallinna osakonna **seltsiõhtul** huvialaklubis Raavis (Raua tn 1, hoone nurgauks – NB! edaspidi hakkavadki seltsiõhtud seal toimuma **iga kuu kolmandal esmaspäeval kell 15.00**) teeb Eesti spordiseltsi Maccabi 100 aastapäeva puhul ettekande **Aavi Dobrõš**.

Neljapäeval, 6. veebruaril kell 12.00 – ESAS seltsipäeval Eesti Spordi- ja Olümpiamuuseumis räägib **Enn Hallik** oma muljetest ja tähelepanekutest rajoonilehe spordiajakirjanikuna kaheteistkümne olümpiamängu pressikeskuses.

Esmaspäeval, 17. veebruaril kell 15.00 – ESAS Tallinna osakonna **seltsiõhtul** huvialaklubis Raavis on oodata külla põnevat esinejat.

Neljapäeval, 5. märtsil kell 12.00 – ESAS seltsipäeval Eesti Spordi- ja Olümpiamuuseumis on kuulajate ees kahtlemata huvitav esineja.

Esmaspäeval, 16. märtsil kell 15.00 – ESAS Tallinna osakonna **seltsiõhtul** huvialaklubis Raavis on kohal ka huvitav külaline.

NB! – Teatajas ilmunud informatsiooni ESAS ürituste kohta palume võtta osalemise kutsena, sest postikulude kokkuhoiu vajaduse tõttu iga ürituse kohta eraldi kutset ei järgne. Täpsemat infot ürituste kohta saab Eesti Spordiajaloo Seltsi kodulehelt – www.esas.ee ja ESOMi kodulehelt – www.spordimuuseum.ee

KROONIKA

TARTU SUURPÕLENGU LUGU

4. juulist on Eesti Spordi- ja Olümpiamuuseumi keldrikorrusel asuvate keskaegsete müüride vahel avatud keskkond, mis jutustab ühe võimaliku loo 1775. aasta tulekahjust, mis hävitas hinnanguliselt 2/3 Tartust. Eriliseks muudab näituse asjaolu, et see on üles seatud aadressile Rüütli 15, mida peetaksegi umbkaudu alaks, kust põleng alguse sai.

Samal krundil on hiljem asunud postimaja ja praegu asub sel aadressil Eesti Spordi- ja Olümpiamuuseum. Tuhandetele lastele on keskaegsed müürid tuttavad muuseumi ülipopulaarse jõuluprogrammi toimumispaigana.

Vähesed teavad, et tegemist on Tartu ajaloo seisukohast väga olulise paigaga. Erinevate ajalooallikate väidetel sai just sealsamas 1775. aasta juunikuus alguse tulekahju, mis oma mastaabilt oli laastav – tuli levis tuule mõjul kiiresti jõe poole ja hävitas kogu selle osa Tartust, mis jäi teisele poole jõge.

Näituse kuraator Priit Tõnissoni sõnul on kelder oma ajaloo ja lisatud eriefektidega põnev igale Tartu ajalooost huvituva inimesele. “Muuseumi keldris on säilinud keskaegsed müürid, mis loovad erakordse atmosfääri, mõte neid laiemale publikule tutvustada on juba aastaid muuseumis kõne all olnud,” rääkis ta. Keskaegsed müürid kaevati välja spordimuuseumi ehitamise käigus möödunud sajandi lõpus.

Näitusekeskkonnas on tulekahju üks võimalikke versioone jutustatud pisut ilukirjanduslikus vaates. „See lugu, kuidas elanikud kogunesid Toomemäele oma kodulinna hävimist vaatama, on kindlasti emotsioone pakkuv, mõtlemapanev ja hariv – väikesed hooletused võivad kaasa tuua kohutavaid tagajärgi väga paljudele inimestele,” sõnas Tõnisson ja avaldas lootust, et keskkond pakub võimalust tulevikus ka tuleohutuse alaseid harivaid tegevusi läbi viia.

1775. aasta tulekahju puhul polnud siiski kõik üdini halb. „Samal ajal oli tulekahjul ka linnaarenduslik toime – kõigest mõnekümne aasta jooksul asendati hulk puitehitisi - ehitati ülikooli peamaja, raekoja hoone ja teised tänagi tuntud Tartu maamärgid,“ rääkis Tõnisson.

Tartu põlemise lugu pääseb avastama spordimuuseumi piletiga. Muuseum on avatud kolmapäevast pühapäevani kell 11–18.

KOHTUMINE LEMBIT PETTAIGA

ESAS seltsipäeval 3. oktoobril Eesti Spordi- ja Olümpiamuuseumis meenutas oma sporditeed kergejõustikuveteran Lembit Pettai (*pildil*). Esimese tõsisema

tutvuse spordiga tegi ta Võru spordikoolis meie esimese olümpiasuusataja Vello Kaaristo käe all 1950. aastal, alaks siis loomulikult suusatamine. Suvisel ajal hakkas hästi minema ka jooksumine, eestkätt keskmaadistantsidel. Esimene suurem edu tuli aastal 1953, kui talvel tuli kolmekordseks Eesti koolinoorte meistriks suusatamises võites 10 ja 18 km distantsile lisaks ka teatesuusatamise kulla Võru meeskonnas. Suvel tuli ta Eesti noortemeistriks nii 400 kui ka 800 m jooksumine ja 800 m jooksumine naasis kuldmedaliga ka NSV Liidu noorte meistrivõistlustelt. 1954. aastal lõpetas ta

Võrus Kohaliku Tööstuse tehnikumi ja korjas Eesti noorsoo meistrivõistlustelt veel kaks kulda võites seekord 800 ja 1500 m jooksumine. Sügisel alustas õpinguid Eesti Põllumajanduse Akadeemias ja treenimist Heldur Tüütsi ja Elmot Heido käe all koos Eesti paremikuga, kelle hulgas näiteks ka Hubert Pärnakivi ja Lembit Virkus. Edukad stardid jätkusid ka täiskasvanute klassis ja aastatel 1954–1959 kogunes keskmaajooksudes 4 pronksmedali kõrvale ka kolm meistritiitlit ja neli Eesti rekordi ületamist teatejooksudes, lisaks kaks medalit 3000 m murdmaadistantsilt.

Sport jäi Lembitu saatjaks ka hiljem EPA mehhaniseerimisteaduskonna lõpetamise järel inseneri-mehaanikuna, töötades mitmetel erialastel ametikohtadel, kõige pikemalt Tartu näidissovhoosis vaneminsenerina. Veel 1965. aastal oli ta osaline Eesti meistrivõistlustel hõbemedali võitmisel 4x10 km teatesuusatamises, olles aasta varem täitnud suusatamises NSVL meistersportlase normatiivi.

Lembit Pettai rääkis värvikalt oma sporditeest ja spordikaaslastest ja nagu temale omane, jõudis jutt ka tänapäeva spordi valuküsimusteni. Ta tõi kuulajateni nii mõnegi huvitava fakti ja seisukoha.

JÄÄHOKI MM-KARIKAS SPORDIMUUSEUMIS

Eesti Spordi- ja Olümpiamuuseumis oli 2.–13. oktoobrini vaadata jäähokiteemalise eriväljapanek. Küllastajatel avanes harukordne võimalus tutvuda lähemalt jäähoki ühe tähtsaima võistluse võitjakarikaga – maailmameistrivõistluste karikaga, mille Soome meeste jäähokikoondise 2019. aastal võitis. Maailmameistrivõistluste turniiril Slovakkias polnud Soome kaugeltki kulla pretendent, kuid ometigi õnnestus Soomel kolmes viimases mängus võita turniiri favoriite: veerandfinaalis Rootsit, poolfinaalis Venemaad ja finaalis Kanadat. Korduvalt tituleeritute kõrval oli see Soomele alles kolmas MM-tiitel. Varasemalt on maailmameistriteks tulnud 1995. ja 2011. aastal.

Jäähoki maailmameistrivõistluste võidukarikat (*vt fotol keskel vitriinis*) Eestis näha oli muidugi eriline sündmus. Oleme ju alati põhjanaabritele pöialt hoidnud ning nende võitude üle rõõmustanud. Seetõttu oli Eesti Spordi- ja Olümpiamuuseumil hea meel, et õnnestus tuua Eestisse kaheks nädalaks rahvusvaheliselt nii olulise meeskonnaspordiala valitseva maailmameistri originaalkarikas. Seejuures on huvipakkuv fakt, et võidutrofee jõudis eestlaste ette enne, kui Soome enda spordimuuseumisse, kus parasjagu käis remont.

Lisaks MM-karikale oli näitusel välja pandud Soome meeste jäähokikoondise hokivarustus ning mängusärgid nii varasemast kui ka praegusest ajast.

SUUR AITÄH, TOOMAS!

Tiit Karuks

Tallinna osakonna seltsiõhtu toimus 18. oktoobril Nõmme kohvikus Kardemon, kus kohal oli 30 (!) seltsikaaslast (*pildil kohtumist avamas Rein Järva (püsti)*). Põhjus lihtne: külla oli tulnud mainekas treener ja värvikas isiksus, 15. augustil 80-aastaseks saanud Toomas Merila. Tippvormis tänaseni: konkreetne, otsekohene, sõnakas.

Kõik läks loomulikku rada: Järve poiss sai kiirelt sinasõbraks spordiga, suunajateks Helmuth Kallik ja Ervin Uuk. Mängis võrkpalli (kuulus Tallinna noortekoondisse), oli hüva kergejõustiklane (on tulnud Eesti koolinoorte meistriks viievõistluses). Küllap aimusid tulevased valikud juba kooliaastail (Merila lõpetas Tallinna 10. Keskkooli).

TRÜ kehakultuuriteaduskond oli loogiline jätk. Tee kulges odaviske suunas, isiklikuks rekordiks jäi täpselt 70 meetrit. Odavise oli tulnud, et jääda.

Õpetaja- ja treeneritööd on Merila teinud üle 50 aasta, tema õpilaste nimistu on kadestamist väärt. Siinkohal vaid mõned nimed: Maret Ints, Raili Kadarik, Annika Lall, Moonika Aava, Toivo Moorast, Sulev Lepik, Andrus Värnik, Heiko Vät...

Toomas Merila ja Eesti odavise on lahutamatud, pole ühte teiseta. Poleks Merilat, ei saaks me uhkelt kuulutada: Eestil on kuninglikul jõustikualal oma ilmameister!

Kohtumine Merilaga oli põnev. Saime teada, et tema lemmikõpilane on Raili Kadarik. Saime teada sedagi, miks Kadarik spordist loobus: puhtana oli võimatu meditsiinilise “eriettevalmistuse” saanutega konkureerida.

Millel põhineb Soome odaviskajate edu läbi aegade? Viskekäsi areneb Soomes ülipopulaarse pesapalli kaudu.

Odaviske härrasmehed (igas mõttes) on Merila sõnul olnud Jan Železny ja Tero Pitkamäki.

Ja meie tänast tippu Magnus Kirti peab Toomas Merila (*pildil*) Odaviskajaks (kasutan suurt algustähte täiesti teadlikult) selle sõna parimas tähenduses.

See on võimas kooslus: tunda oma ala pisimate detailideni ja suuta neid oskusi sisestada ka oma õpilastesse. Kui vaja, olla range ja järeleandmatu. Kui vaja, anda täiendav tõuge ainult talle omase karmi huumoriga. Ja asjad liiguvad!

Niisiis andis Merila põnevast odaviskemaailmast aimu ka Tallinna seltsiõhtul. Aitäh, Toomas!

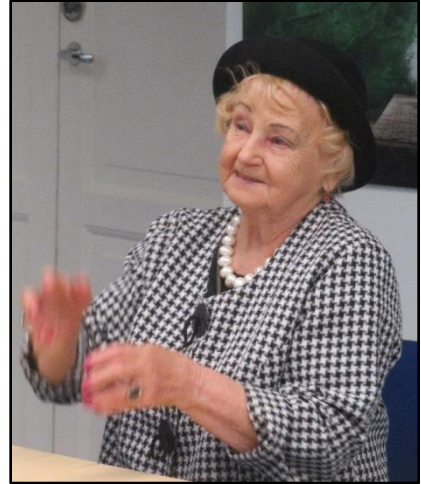
KOHTUMINE EESTI ESIMESE SPORDITEADLASEGA

Novembrikuu seltsipäeval 7. kuupäeval oli Eesti Spordi- ja Olümpia-muuseumis kuulajate ees harukordne esineja. Oma pikast, spordiga põimunud eluteest rääkis värvikalt 94. aastaringi käiv Ksenja Benjuhh.

Ksenja Rohtmets-Benjuhh lõpetas TRÜ kehakultuuriteaduskonna 1949. aastal võimlemise erialaga. Tookordse dekaani Fred Kudu soovitusel siirdus ta aspirantuuri Moskva Kehakultuuri Keskinstituudi juurde, sest Tartus veel seda võimalust polnud. Nii jõudiski ta seal pedagoogikateaduste kandidaadi kraadini 1955. aastal, mis tähendas Eesti esimese kehakultuurialase teaduskraadi saamist.

Paraku jäi ta Eestist eemale aastakümneteks, kuna Moskvast abiellus nõukogude diplomaadiga, mis tähendas aastatepikkusi viibimisi mitmetes välisriikides, kõige pikemalt Uus-Meremaal. Kuid ettevõtliku ja äriksana, ei rahuldanud teda diplomaadiproua staatus ja ta püüdis igal pool leida rakendust oma meelepärasel erialal – võimlemispedagoogina. Abikaasa eestkostel see õnnestuski, kuigi tuli selleks jõuda N Liidu kõrgemate spordijuhtideni, et saada vajalik allkirjastatud lubapaber.

Loomulikult huvitas teda, mida välismaal tema erialal uut on. Ta tutvus nüüdisaeroobika eelkäija, Ameerika tantsuõpetaja Jackie Sorenseni tantsulise võimlemise treeningmeetodiga, vaimustus sellest ning Eestis käies hakkas seda treeningut tutvustama ka kohalikele võimlemispedagoogidele. Ta viis läbi näidistunde, tutvustades meie treeneritele välismaal omandatud.

Üks osa kuulajaid saalis ja saali ees esinemas Ksenja Benjuhh

Muidugi oli ta elu abikaasa kaudu rohkem seotud Moskvaga ja Eestis käis suhteliselt harva. Kuid kui mõni aasta tagasi abikaasa suri, otsustas tulla tagasi Eestisse ja asus elama õe juurde Tartusse.

Veendununa, et just võimlemine on kõige parem tervise allikas, oli ta ka auditooriumile valmis harjutusi ette näitama, aga hiljutine kukkumine hoogsal tantsul oli selle takistuseks. Aga see-eest tema jutt oli elav ja huvitav ning märkamatuks venis kohtumine peaaegu kahetunniseks.

TALLINNA OSAKOND PIDAS ARU

19. novembril toimus Nõmmel, kohvikus Kardemon ESAS Tallinna osakonna aruande-valimiskoosolek. Aruande esitas osakonna esimees Rein Järva:

Head seltsikaaslased! Praeguse seisuga on Tallinna osakonna nimekirjas 55 liiget. Möödunud kahe aasta jooksul (november 2017 kuni november 2019) lahkusid jäädavalt head seltsikaaslased Õilme Trisberg, Eva Koitla, Villi Ehatamm ja Helga Kala. Meie liikmeskonda kahe aasta jooksul päris uusi liikmeid ei lisandunud, küll sai meie osakonna liikmeks Tartust Tallinnasse elama asunud Aime Pärnakivi. Osakonna liikmete vanus on aukartustäratavalt kõrge – 77,2 aastat. On ütlematagi selge, et jätkusuutlikkuse tagamiseks tuleb kaasata parimas keskeas kas 50+ või 60+ vanuses liikmeid, rääkimata muidugi noorematest inimestest. Oleme välja jaganud mitmeidki liitumisavaldusi inimestele, kes küll väärtustavad Eesti spordi möödanikku, kuid erinevatel põhjustel on peljanud liituda. Isiklikult püüdsin kaasa haarata noorema põlve meest Timo Tarvet, kes väga väärtustab Eesti spordi minevikku ja on koos Margus Ubaga välja andnud ka Eesti olümpialiikumise ajalugu käsitleva mälumänguraamatu, kuid suure töökoormuse tõttu raadio

saatejuhina ei julgenud liituda. Potentsiaalselt oleksid parimad liitujad endised ja miks ka mitte praegused spordiajakirjanikud, kes on Eesti sporti vahendanud eri aegadel. Samuti näiteks mälumängijad, kes on sina peal Eesti spordi tulemustega ja ka mitmel tasandil endised spordijuhid. Tõenäoliselt on Eesti spordi mineviku vastu huvi tundjaid veelgi, kes võib-olla isegi midagi lausahtlisse või riulile enda jaoks talletavad, aga neid on raske üles leida. Ehk peaks meie seltsi kodulehekülg kuidagi atraktiivsem ja ligitõmbavam olema, aga ausalt öeldes peaksid sellised inimesed meid ise üles leidma, mitte meie neid. Kokkuvõttes – Tallinna osakonna ja ka kogu seltsi suurimaks murekohaks on jätkusuutlikkuse tagamine.

Meie tegevuse võib jagada kahte valdkonda. Primaarne on kahtlemata uurimistegevus ja selle ülima väljundina avaldamine kirjasõnas kas pehmete või kõvade kaante vahel. Meenutaksime siinkohal neid väljaandeid. Raamat „Eesti ujumise lugu“ läheb küll kaanel peatoimetaja Deivil Tserpi arvele, kuid suur osalus on selles meie liikmel Toivo Viilepil, kes tegi 15 portreelugu ja sellele lisaks mahuka statistika. Esmakordselt kohtasin ühes teatmeosas nimesid, kes ei ole küll end sportlikes tulemustes jäädvustanud ega ka treeneritöös, kuid ilma kelleta meil spordiala arengut poleks toimunud. Need on nimelt spordiala, ehk siinkohal ujumise juhid läbi aegade aastaist 1922 kuni 2017. Tausta ja tingimuste loomisel on ju spordiala juhtidel samuti väga oluline roll ja neid me peame teadma. Mis seal salata, võtsin ise Toivo Viilepilt eeskuju ja 2018. aastal tegin sama ära Eesti korvpallis, pannes järjestusse kõik Eesti korvpalli juhid – esimehed või presidendid, vanemtreenerid või peasekretärid, aga ka koondiste peatreenerid läbi aegade. Siinkohal üleskutse meie liikmetele – oma spordiala entusiastidele – koostada samuti spordialade juhtide nimistud läbi aegade.

Jätkuvalt heas vormis on meie malepublitsist Merike Rõtova. Koos Ülar Laukiga panid nad kirja raamatu Tatjana Fominast pealkirja all „Teel tippu“. Suurepärased tõkelood tegi Rõtova Genna Sosonko raamatust „Male must valge maailm“, mida on eesti keeles nauditav lugeda.

Kahe perioodi, üleelmise ja eelmise piirimaile jäi kaaluka uurimustöö viljana sündinud Eesti Dünamo ajaloo 1. raamatu ilmumine. Autoriks Henno Linn ja heaks toimetajaks ta abikaasa Tiina Naarits-Linn. Praeguseks on sama tandem jõudnud Dünamo ajaloo 2. raamatu käsikirja valmimiseni, mis ootab trükijärge rahaliste võimaluste avanemisel.

Märt Ibrus, kes siiani oli tuntud korvpallipublitsistina, tõestas, et valdab ka Eesti spordi üldajaloo teemat. Eesti riigi 100-nda juubeli puhul käivitati raamatute sari erinevatest elualadest ja spordist kirjutamine usaldati Ibrusele. Poolpopulaarses ja poolakadeemilises laadis raamat tuli hästi välja ja oma piiratud mahus annab ülevaate sajandivanuse riigi sporditegemistest.

Tiit Karuks on pärast pikaajalist ajakirjandustööd viimastel aegadel pühendunud spordiraamatute kirjutamisele. Koos Allan Aaniga uurisid nad põhjalikumalt Enn Selliku elukäiku ja niimoodi sündis raamat „Jooksja. Enn Selliku lugu“.

Kõrgele ja väarikale juubelile lähenenud Erlend Teemägi tegi teoks oma ammuse plaani. Pani kirja enda mälestused pikalt eluteelt pealkirja all „Kiigates tagasivaatepeeglisse“.

Hiljuti nägi ilmavalgust Peeter Böckleri poolt koostatud Harjumaa parimatest sportlastest teine täiendatud raamat.

Meie liikmete sulest ilmus raamatuid ka muudelt elualadelt kui spordist. Sarjast „Eesti 100“ ilmus tenniseajaloolase Jaak Ulmani sulest „Eesti side 100 aastat“. Teine tennisemees, veel siiani valget palli togiv Aavi Dobrõš pani kirja enda loo: „Mina, Eestimaa juut“. Ning suure üllatusena ilmus alles hiljuti Uno Aava kirjutatud raamat „Taara talu peremehe testament“.

Rein Järva (püsti) esitamas osakonna juhatuse aruannet Kardemoni kohvikus

Järgnevalt meenutaksime meie tegemisi viimase paari aasta jooksul. Esileküündivaim oli 2018. aasta novembris Tallinnas korraldatud konverents teemal „Eesti spordi käekäigust NSV Liidu sõjalis-tehniliste spordialade spartakiaadidel aastail 1958–1986“. Kaaluka panuse konverentsi korraldamisse andis Uno Aava, kelle väarikat juubelit samas meeles pidasime. Juhan Sein hea abimehena kindlustas

suurepärase ruumi Tallinna Tehnikakõrgkooli saalis. Seltsiõhtuid korraldasime kahe aasta jooksul kokku 14 korda. Meil käisid külas Jüri Tamm, Ants Nisu, Heino Enden, Kaido Külaots, Kaarel Zilmer, Aivar Karotam ja Toomas Merila. Seitsmel korral olid temaatilised õhtud. Deivil Tserp koos Toivo Viilepiga tutvustasid tollal äsja ilmunud raamatut „Eesti ujumise lugu“. Ühel korral oli vaatluse all kergejõustiku mitmetahuline statistika, kus üles astusid külalisena Priit Tänava ja meie poolt Erlend Teemägi. Osakonna esimees tegi esimesena lahti teemaõhtu „Kes me ise oleme ja kuidas jõudnud Eesti spordiajaloo juurde“. Sellele sooviks järke ka teistelt seltsikaaslastelt. Ühel korral oli mälestusteõhtu, kus meenutati kergejõustikutreenerit Olav Karikoske 100. sünniaastapäeva puhul. Mitmel korral oli põhjust võõrustada „külalisi“ omade hulgast. Väärrikad juubelid täitisid Uno Aaval, Heino Sisaskil, Erlend Teemäel, Heldur Tuulemäel, Viive Reesaril ja Helvi Eriksonil – sel puhul olid juubilaride teemaõhtud, mida nad ise sisustasid. Eriliselt tooks esile Erlend Teemäe teemapäeva, mille ta ise sisustas fotonäitusega ja oma mälestusteraamatu jagamisega.

Tallinna osakonna tegemisi pärssis mõnevõrra see, et meil kadus võimalus koos käia ligi kümmekond aastat kasutada olnud Rävala pst raamatukogu kohvikus. Seejärel oleme kokku saanud Nõmmel kitsukeses kohvikus Kardemon, vahepeal ka vanalinnas Õpetajate Majas ja nüüd sellest sügisest taas Nõmme kohvikus. Muidugi oleks inimestele meele järele stabiilsem ja avaram koht, mida püüame leida.

Kasutan siinkohal võimalust tunnustada Jaan Roometsa, tänu kellele on meie seltsiõhtud viimasel paaril aastal jõudnud ka DVD plaadile, mida annab arhiveerida seltsi dokumentide seas. Mõni inimene meie liikmeskonnast kerkis veel esile viimase paari aasta jooksul, keda siin kokkuvõttes ära märkida. 2018. a. lõpus pälvis Eesti Kultuurkapitali aastapreemia Jaan Ahi oma kauaaegse tegevuse ja panuse eest Eesti jäähoki edendamisse. Meie oma seltsi auliikmeks valiti möödunud aastal põline Nõmme mees Tallinna osakonnast Heldur Tuulemäe, üks meie osakonna aktiivsemaid liikmeid.

Osakonna aktiiv ehk juhatus oli möödunud perioodil 7-liikmeline – Uno Aava, Hillar-Heiti Karm, Valeri Maksimov, Erlend Teemägi, Tõnu Jaago, Viive Reesar, Rein Järva. Juhatuse koosolekuid pidasime neljal korral, rohkem oli omavahelist suhtlust seltsiõhtutel ja muudel sportlikel üritustel. Kõik juhatuse liikmed olid tublid, siinkohal neile tänu tehtud töö eest. Tänan ka kõiki osakonna liikmeid aktiivse osavõtu eest seltsiõhtutel. Jõudu ja tervist kõigile seltsikaaslastele Eesti spordi ajaloosalvede täitmisel.

Olen neis kokkuvõtteis ikka pakkunud välja omi ideid, mida võiks Eesti spordiajalooos veel uurida ja avaldada. Spordistatistikuna olen seda meelt, et meil

on juba küllalt ilmunud persooniraamatuid, ka maakondade ja spordiühingute lugusid, aga vaja oleks ühte suurt universaalset teatmeteost, nimetaks selle „Eesti Spordi Suur Teatmeraamat“. Seal ei oleks mitte niivõrd sporditulemusi (neist võiks olla vaid kõige väärtuslikumad ehk olümpiamedalid läbi aegade), kuivõrd teavet „Kes, mis, kus?“ on Eesti spordis olnud. Toon näiteks: 1) parimad sportlased läbi aegade mitte ainult riigis, aga ka maakodades, rajoonides, linnades, spordiühingutes ja -seltsides, samuti kõigil spordialadel, 2) kõik EOK, ESKL, spordiühingute ja -seltside, spordialaliitude juhtivkoosseisud läbi aegade, 3) kõigi spordialade juhid (presidendid või esimehed ja vanemtreenerid või peasekretärid) ja peatreenerid läbi aegade, 4) igal tasandil spordijuhid läbi aegade, 5) kõik aunimetusi pälvinud – NSVL või ENSV teenelised treenerid ja sporditegelased, nüüd ka elutöö ja muude preemiade laureaadid, 6) Eesti sporditegelased, kes olnud tegevad rahvusvahelistes spordialaliitudes, 7) kõik tiitlivõistlused (OM, MM, EM), mis peetud läbi aegade Eestimaa pinnal jne. Lugematult palju igasugust teavet Eesti spordist läbi aegade. Sellist koondteatmikku meil Eestis ei ole, aga vaja oleks, köidetuna kaante vahele.

Järgnes osakonna uue juhatuse valimine. Ühehäälselt valiti esimeheks tagasi Rein Järva, keda juhatuse liikmetena toetavad Viive Reesar, Uno Aava, Hillar-Heiti Karm ja Erlend Teemägi.

Koosoleku teise osa täitsid hiljutise juubilar Helvi Eriksoni (fotol vasakul) meenutused oma saavutusterohkelt sporditeelt ja Peeter Böckleri (fotol paremal) tutvustus äsjailmunud Harjumaa paremate sportlaste leksikoni teise täiendatud trüki kohta.

ESAS 30 AASTANE

Rein Järva

28. november on igal aastal olnud tähtis päev Eesti Spordiajaloo Seltsi elus, seda enam tänavu, kui täitus 30 aastat seltsi asutamisest. Sel puhul kogunes TÜ sporditeaduste ja füsioteraapia instituudi uude hoonesse Fred Kudu nimelisse auditooriumi 37 seltsikaaslast oma üldkogule. Esimees Enn Mainla võttis kokku seltsi tegevuse viimasel paaril aastal, so aruandeperioodil 28.11.2017–28.11.2019:

Head seltsikaaslased, kõigepealt õnnitlused kõigile seltsi 30. sünnipäeval! Aga sellest 30st aastast räägime tänase päeva konverentsipoolel.

Kuna oleme selle aruandeperioodi kahe aasta jooksul iga poole aasta tagant kokku saanud ja rääkinud eelnenud poolaasta tegemistest siis põhjalikult, libisen nüüd sellest ajast kokkuvõtlikult üle ja keskendun viimastele kuudele.

Juhatuses tegutsesid esimehe kõrval aseesimehena Tallinna osakonna juht Rein Järva ning liikmetena Hillar-Heiti Karm, Enn Hallik ja Aare Oja.

Revisjonikomisjoni koosseis on teile ammu tuttav: Mai Luik, Endla Peets ja Aime Tobi. Seltsi raamatupidamise aastaaruande koostamisel on viimasel korral appi tulnud Tartu Kalevile raamatupidamist tegev Eve Tähepõld.

Seltsi nimekirjas seisis kaks aastat tagasi 136 liiget, praegu, seega tänase päeva seisuga on seltsi liikmete arv pisut kahanenud, seltsis on 128 liiget, neist 123 on tegevliikmed. See tähendab, et kasv on kahjuks miinusmärgiga, kuigi meiega on kahel viimasel aastal liitunud Rita Lepik, Rein Aule ja Inge Lään. Seltsist väljaastunud 2 liikme (Helle Arteli ja Siim Randoja) kõrval on tavaliselt lahkumise põhjus kõige maisem, igavikuteele on rännanud 9 seltsikaaslast: viiele varasemalt lahkunule (Helkiv Labbi, Helmut Valgmaa, Ago Marksoo, Valdeko Kalma, Õilme Trisberg) on viimastel kuudel lisandunud koguni neli: Villu Ojassalu, Eva Koitla, Villi Ehatamm, Helga Kala. Jääme neid mäletama ...

Juhatus pidas vajadusel nõu peamiselt kaasajale kohaselt elektroonilisel teel või arutati probleeme ka telefonitsi. Saan oma kolleege ainult kiita alatise valmisoleku eest kaasa mõtelda, kaasa lüüa kõigis ettevõtmistes.

Nüüd siis lühidalt tegevusest.

Aruandeperioodil on täiskogu koos käinud, nagu ikka, poole aasta järel, seega tänane on neljas kord.

Maikuiste koosolekute põhieesmärk on olnud majandusaasta aruande kinnitamine, millele on lisandunud koolitused. Eelmisel aastal käisime tutvumas uute võimalustega uurimistööks värskelt renoveeritavas TÜ raamatukogus, sellel

aastal saime oma seltsi spordikirjanduse ja ajakirjanduse autoriteetidelt kuulda selles vallas mõndagi õpetlikku.

Novembrikuiste koosolekutega on 2017. aastast kaasnenud igal korral ka konverents, Siis oli see NL Rahvaste Talispartakiaadidele pühendatud, aasta tagasi rikuti pisut tava ja saadi kokku Tallinna Tehnikakõrgkoolis, kus, iseenesest mõista, peeti kõik 11 ettekannet tehnikaspordi teemadel. Täna ootab ees seltsi 14. konverents tagasivaatega 30-aasta tagustesse aegadesse Eesti spordiliikumises.

ESAS täiskogu kuulamas Rein Järva aruannet Tallinna osakonna tegevusest TÜ sporditeaduste ja füsioteraapia instituudi Fred Kudu nimelises auditooriumis

Nagu ikka, toimusid spordimuuseumis endiselt traditsioonilised seltsipäevad, kuid selle vahega, et kolmapäevakutest said 2018. aasta jaanuarist neljapäevakud. Loomulikult on need sisuliselt kõigile huvilistele avatud ajaloopäevad ikkagi endiselt mõeldud toetama spordimuuseumi spordiajaloo meenutamisel ja talletamisel, kuid paraku on muuseumitöötajad muude tegemistega ilmselt nii hõivatud, et neid oma majas toimuvatel seltsipäevadel näeb harva. See muidugi ei tähenda, et saalis istuvad ainult seltsi liikmed, sest peamiselt interneti vahendusel ja vahel ka pressi abil levitada õnnestunud info on saali toonud ka teisi huvilisi. Selle kahe aasta jooksul toimunud 18 seltsipäeval on saali ees seisnud mitmed tuntud spordiinimesed, kellest te olete saanud ülevaate Teataja vahendusel. Nimetaksin ainult viimaseid, juunis endine teivashüppaja ja staažikas kergejõustikutreener Heiti Annus, septembris lennuspordi arendaja Endel Käärt, oktoobris endine keskmajooksja Lembit Pettai ja novembris võimlemispedagoog ja esimesena eestlastest spordivallas teaduskraadini jõudnud Ksenja Rohtmets-Benjuhh. Oleme need jutud jäädvustanud diktofonile. Viimasel ajal on lisandunud ka pilt, sest Jaan Roomets on enamasti usinasti sõitnud kohale oma videokaameraga.

Tallinna osakonna 15 klubiõhtul oli samuti huvitavaid kohtumisi, kuid nagu tavaks saanud – räägib pealinnas toimunud osakonna esimees Rein Järva kaasaruande korras ise lähemalt.

Aruandeperioodil korraldati kaks suvekooli. Eelmisel aastal Käärikul rääkisid Avo Orav, Peeter Kudu ja Toomas Savi lahti legendaarse spordibaasi ajaloo. Tänavu saadi kokku Madsa spordibaasis, kus harisid kuulajaid Hans Torim, Ülo Mere, Erki Nool ja Vello Lään. Mõlemal aastal oli kasulike nõuannetega kohal kriisinõustaja Tiina Naarits-Linn.

Kahe tosinani jõudnud Pärnu ajaloopäevade traditsiooni hoiavad elus Heldor Käärats ja Priit Neeme koos mitme abilisega. Eelmisel aastal oli teemaks 60 aastat tagasi asutatud Pärnu matkaklubi. Selle aasta veebruaris 24. ajaloopäeval oli peaesinejaks kergejõustikutreener Ando Palginõmm. Kenaks tavaks on saanud ajaloopäevadel meeles pidada Pärnumaa auväärseid juubilare ja meenutada aasta jooksul manalateele lahkunud tuntumaid sportlasi.

Kahjuks teised piirkonnad pole suutnud pärnakatega sammu pidada ja neist pole seekord põhjust rääkida.

Loomulikult ei jää spordiajaloo seltsi liikmed kõrvale ka mistahes spordiajaloolisest ettevõtmisest, mida küll selts otse ise ei korralda, kuid kus nende abi ja tugi õnnestumisele kaasa aitab. Agara organisaatorina on silma paistnud Jaak Valdre, kes meie seltsi liikmena veab ka oma ellu kutsutud spordiajaloo klubi Alfredit, mis esimeselt olümpiavõitjalt saadud nime vääriliselt tegeleb põhiliselt tõstmise ajalooga. Siit ka mitmete nimekate tõstjate tähtpäevade tähistamised ja nende haudade korrastamised. Nii peeti eelmise aasta juunis meeles 120. sünniaastapäeva puhul olümpiahõbemedalimeest Ain Sillakut Harjumaal, Saue vallas.

Eesti Rahvuskultuuri fondi allfondina meie seltsi auliikme Valter Lengi asutatud fondi viieliikmelisse halduskokku kuuluvad kolm seltsi liiget – Ants Veetõusme, Mati Tolmoff ja Enn Mainla, kes tänavu esimese fondi stipendiumi üliõpilasspordi ajaloo uurimiseks pidid välja andmata jätma. Kas selles saab näha märki Spordimuuseumi teatmematerjali kogumise võistluste lõpetamise negatiivsest mõjust uurijate aktiivsusele või tuleb põhjusi otsida mujalt, aga paraku 1000 eurole pretendeerijaid ei ilmnenu.

Regulaarselt ilmuvat seltsi Teatajat koostas ja toimetas endiselt Enn Mainla tavapärasel igakvartaalses rütmis, mis tähendab 8 numbrit, so numbreid 84–91, kokku 164 leheküljel.

Ka selle kahe aasta jooksul jõudis spordiajaloosõbra raamaturiiulisse meie liikmete töö tulemusel päris mitu kopsakat väljaannet. Jätkuvalt oli kaheks selliseks

raamatuks „Spordi aastaraamat“, vastavalt 2017. ja 2018. aasta kohta, mille väljaandja rollis oleva Spordikoolituse ja -teabe sihtasutuse seltskonnas on koostajate hulgas ka meie liikmed Aare Oja ja Matis Song, kuid abi on olnud veel mitmest seltsi liikmest. Eriti heameel on sellest, et lõpuks sai valmis ka Eesti spordi üldisem käsitus ja seda koguni kahe raamatu näol. Eelmise aasta lõpul esitles Spordimuuseum oma spordiajaloolaste Kaarel Antonsi ja Kalle Voolaidi kokkupanud „Eesti spordi lugu“, mille sünnile aitasid mitmel moel kaasa ka rida meie seltsi liikmeid (toimetaja-retsensendina Enn Mainla, Aare Oja ja ka raamatu lisad koostanud Rait Männik, autorite tänu teenisid ära seltsi liikmetest veel Märt Ibrus, Rein Järva, Valeri Maksimov, Matis Song, Jaak Valdre ja Johannes Vedru). Veel otsesemalt seltsiga seotuks saab lugeda selle aasta aprillis ilmavalgust näinud „Eesti 100“ sarjas ilmunud „Eesti spordi 100 aastat“, mille autor Märt Ibrus kui ka toimetaja Daimar Lell on meie seltsikaaslased ja oma tuge pakkusid veel mitmed meie seltsi liikmed (Valeri Maksimov, Erlend Teemägi, Rein Järva ja Enn Mainla). Henno Linn sai valmis oma mahuka Eesti Dünamo ajalookäsitluse esimese köite just aruandeperioodi esimestel päevadel. Eelmisel aastal ilmus ka „Eesti ujumise lugu“, mille koostamise juures oli suur roll seltsi liikmel Toivo Viilepil. Meie seltsi kõige produktiivsem kirjamees Tiit Lääne sai eelmise aasta sügisel kaante vahele mahuka teose „Jäähoki pühamu. Jõgeva jäähoki 1945–2018“. Muidugi ei saa mainimata jätta väsimatut Erlend Teemäge, kes pani kevadel raamatusse oma sisuka elukäigu. Ja küllap Rein Järva täiendab seda loetelu veelgi.

Viimastel aastatel on õnnestunud hoida kenasti kontakti rahvusvahelise spordiajaloolaste seltskonnaga. Maailma spordiajaloolaste katusorganisatsiooni ISHPES 19. kongressil Münsteris 2018. aastal suvel ja sellel aasta juulis 20. kongressil Madridis olid Eesti esindajad kohal. Münsteris esinesid meie seltsi ettekannetega Daimar Lell ja Enn Mainla ning Madridis Johannes Vedru ja Enn Mainla.

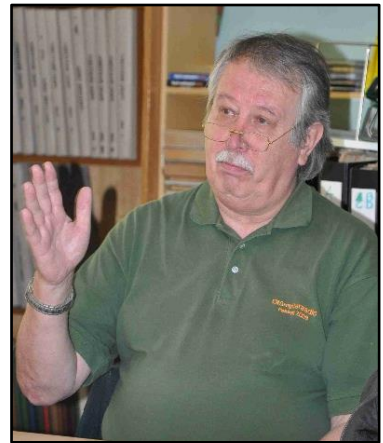
Oleme tänulikud Eesti Spordi- ja Olümpiamuuseumile, kus endiselt asub meie seltsi peakorter ja toimuvad seltsipäevad, tõsi eelmise aasta märtsist alates oleme üürnike staatuses. Eks see meie eelarvet varasemast mõnevõrra rohkem pingestab, aga tänu toetajatele oleme hakkama saanud. Siinkohal tuleb suure rahuldustundega mainida, et Eesti Kultuurkapitali sihtkapital on viimasel ajal pea kõik selts taotlused suuremal või vähemal määral rahuldanud. Viimast tuleb paraku rohkem ette, kuid oleme siiski plusspoolele jäänud. Seda tänu mitmetele seltsiliikmetele, kes oma toetust seltsile on väljendanud eurode kujul ja siinkohal neile kõigile suur tänu. See on võimaldanud seltsi majandamist kenasti järjel hoida, aga täpsemalt kuulete meie rahaasjadest revisjonikomisjoni ülevaates. Muidugi tuleb selle aasta põhjalikku

finantsasjade aruannet oodata maikuuni, kui toimub majandusaasta aruande kinnitamine.

Lõpetuseks tänan kõiki seltsikaaslasi, eriti juhatuse liikmeid, kellega koostöö on meeldiv olnud. Tervist ja jaksu kõigile seltsikaaslastele spordiajaloo talletamisel!

Tallinna osakonna tegemistest rääkis Rein Järva (vt. aruanne lk 7-11). Seltsi majandusseisust andis ülevaate revisjonikomisjoni esinaine Mai Luik.

Sellele järgnes tunnustuse jagamine. Seltsi auliikme nimetuse pälvis **Tiit Karuks** (pildil), endine kauaaegne spordiajakirjanik, nüüd spordipublitsist. Arvestades seltsi ümmargust tähtpäeva, pidas seltsi juhatuse sobivaks anda auliikme nimetuse ka ühele inimesele väljastpoolt seltsi – väljapaistvamale Eesti spordiajaloo uurijale ja kirjasõnas avaldajale. Selleks on särava sõnaga **Paavo Kivine**, kelle sulest on kokku ilmunud ligi paarkümmend trükist, neist monumentaalsematena uurimused Palusalust, Keresest ja Lurichist. Toome siinkohal ära Paavo Kivise kirjaliku pöördumise, kuna tal polnud võimalik ise kohal olla:

Lugupeetavad!

Lubage kõigepealt öelda, et teie aastakümneid kestnud töö meie spordiloo jäädvustamisel on kantud sellest samast kirest ja vaimustusest, mis on nii omane sportlastele. Te ei ole lasknud unustusse vajuda tõsiasjal, et just meie spordikangelased on aegade vältel pakkunud oma rahvale kõige suuremaid tundeelamusi. Aga ka tutvustanud Eesti nime suurele ilmale määral, millel paljudelgi elualadel raske kõrvale võrdset pakkuda. Ärgu lõppegu teil – või õigemini meil – see kirg ja vaimustus kunagi. Mul on rõõm, et te peate mind enda hulka kuuluvaks, ning veelgi suurem rõõm võtta vastu teie poolt osutatud au. Aitäh!

Kolleegliku tervitusega

Paavo Kivine

Panuse eest spordiajaloo uurimisse ja seltsi tegevusse said kiidutunnistused **Valter Lenk, Toivo Viilep ja Priit Neeme** ning tänukirjad pälvisid **Peeter Böckler, Avi Dobrõš, Heldor Käärats, Olaf Langsepp, Mait Luha, Tiit Lääne, Aare Oja, Endla Peets, Aime Pärnakivi, Merike Rõtova, Erlend Teemägi ja Juhan Unger.**

Seekordne üldkogu oli ühtlasi aruande-valimiskoosoleku õigusega. Liikmeskond usaldas seltsi tegevust esimehena jätkama järgneval kahel aastal uuesti **Enn Mainla**. Viieliikmelisse juhatusse valiti veel **Enn Hallik** Pärnust, **Aare Oja** Tartust ning **Hillar-Heiti Karm** ja **Rein Järva** Tallinnast.

Kohvipausi järel suurenes kuulajaskond auditooriumis veelgi, kuna nüüd järgnes ESAS-i XIV konverents teemal „Eesti spordiliikumine laulva revolutsiooni ja taasiseseisvumise aegadel“. Tervitussõnad seltsi esimehelt Enn Mainlalt ja maja peremehelt, instituudi direktorilt Priit Kaasikult. Peaettekande teemal „Eesti sport aastail 1988–2000 – ärkamise ja muutuste aeg“ tegi EOK aupresident Tiit Nuudi. Tema ettekannet oli nauditav kuulata. Ta oli leidnud käsitletava ajastu iseloomustamiseks tabavaid märksõnu, mida ladusas esituses lahti mõtestas. Järgnevalt rääkis Eesti olümpiadelegatsiooni juht 1992. a. OM-il Tõnu Lume veidi detailsemalt lahti teema „Oma võistkonnaga Barcelonasse“. Kindlasti oli see XX sajandi viimase kümnendi tähtsündmus Eesti spordis. Spordiühingu, hiljem seltsi Jõud kauaaegne juht Ants Saar valgustas oma ettekandes teemal „Maasport muutuste keerises“ maasportlaste tegemisi.

Priit Kaasik

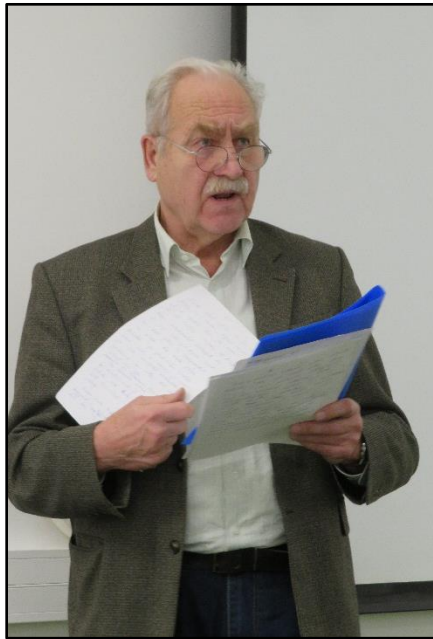
Tiit Nuudi

Tõnu Lume

Veidi jalasirutust kohvipausi järel ja siinkirjutaja, kellele oli usaldatud konverentsi juhtimine, hõikas juba inimesed tagasi auditooriumisse konverentsi jätkamiseks. Kauaaegne spordijuht, praegune Eesti spordiveteranide ja seniorsportlaste juht Sven Kolga astus üles teemal „Esimesed Balti mere mängud 1993“. Tollaste mängude direktor oli oma ülesastumise hästi ette valmistanud. Power-point esitlust ilmestasid arvukad slaidid. Järgmine ülesastuja oli oma kauaaegse ameti vääriline mees – nimelt raadiomees Erik Lillo, kes rääkis

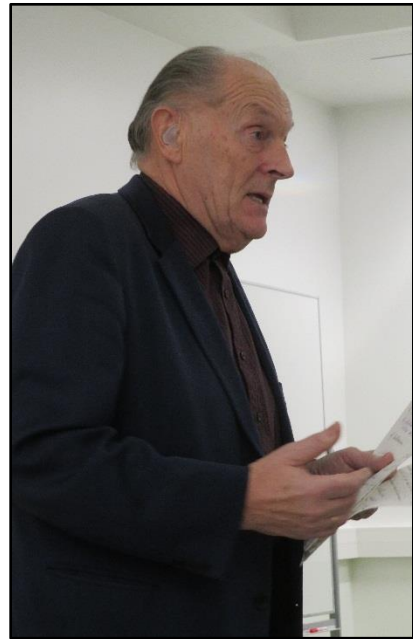
kaasahaaravalt teemal „Spordipress muutusi kajastamas“. Raadiomehele omaselt voolava jutu sisse pikkis ta huvitavaid nõ telgitaguseid fakte mitmetelt suurvõistlustelt. Ühtlasi kandis ta ette Tiit Karuksi kaasettekande samal teemal. Värske auliige ei saanud kahjuks ise tervislikel põhjustel Tartusse sõita.

Ants Saar

Sven Kolga

Erik Lillo

Seltsi juubelit oli tulnud austama ka hõimuvõldelede sõsarseltsi, Soome Spordiajaloo Seltsi esimees Heikki Roiko-Jokela (*pildil vasakul*). Ametilt Jyväskylä Ülikooli abiprofessor, astus ta üles etteantud teemal “Kokkuvarisenud impeeriumist iseseisvusse – Eesti ja Soome spordisuhete normaliseerumine aastail 1988–1995“. Tegelikult rääkis külaline Eesti ja Soome spordisuhetest oma emakeeles veidi laiemas kontekstis ja teda oli nauditav kuulata neil, kes suguluskeelt valdasid. Teistele kuulajatele jagati välja tõlketekst, mille oli ette valmistanud meie seltsikaaslane Hillar-Heiti Karm. Pika konverentsipäeva lõpetas seltsi esimees Enn Mainla (*pildil paremal*), kes rääkis vabadustuultes sündinud Eesti Spordiajaloo Seltsi 30-st aastast.

Laiahaardelise teema pidi esimees lühendama, kuna pitsitas ajahäda. Nimelt kõrvalasavas tudengite lugemissaalis olid juba märkamatult üles seatud Cateringi lauad. Juubelisünnipäev vajas koosoleku ja konverentsijärgset mahaistumist koos kehakinnitusega pikast tööpäevast väsinuile. Vabas õhkkonnas keskustelu vedaski aja kenasti tööpäeva ehk kaheksa tunni pikkuseks. Hilisemates hinnangutes loeti juubelipäev kordaläinuks ja vääriliselt äramärgituks.

SUUSAJUTUD OSVALD MÕTTUSEGA

Aasta viimasel seltsipäeval 5. detsembril oli Eesti Spordi- ja Olümpiamuuseumis kuulajate ees suusaveteran Osvald Mõttus (*pildil*). Ala valikule aitas kahtlemata kaasa sünnipaigast Urvastest Abelite poolt saadud innustus ja hiljem juba ka Harri Neeme, Aleksi Ilvese ja Helmut Meieri õpetused. Oma paremasse sporditippu tõusis ta juba viljandlasena 1955. aastal ja kümnekonna aasta vältel oli mitmeid kordi Eesti meistrivõistlustel medalikolmikus, kogudes kokku 4 kuld-, 8 hõbe- ja 9 pronksmedalit. Üleliidulistelt maaspordiühingute meistrivõistlustelt kogunes 1 kuld, 7 hõbedat ja 1 pronksmedal. NSVL meistersportlaseks suusatamises sai ta 1962. aastal. Hiljem hakkas teda võluma orienteerumine ja ka siin jõudis ta meistersportlase tiitlini, seda 1979. aastal 48-aastasena!

EESTI SAI OLÜMPIAPRONKSI VÕRRA RIKKAMAKS! KAS KADUS VIIMANE VALGE LAIK MEIE SPORDIAJALOOS?

Jaak Valdre

Spordiajaloo uurimine meeldib mulle sellepärast, et see võib pakkuda ootamatuid leide isegi põhjalikult läbi hekseldatud materjali seast. Hiljuti aga andis mu sõber, tuntud spordimälumängur Urmas Oljum mulle vihje, et üks Eestist pärit 1912. aasta OM-i medalivõitja on spordiajaloolastel kahe silma vahele jäänud.

Jah, see on tõesti nii. Aastaid tagasi tõlkisin ma 1000-leheküljelise 1912. aasta Stockholmi olümpiamängude rootsikeelse raamatu eesti keelde ja vaatasin Rootsi kuninglikus arhiivis läbi säilikud Tsaari-Venemaad esindanud Eesti sportlaste kohta. Nagu oleks kõik tehtud ja kogu informatsioon kätte saadud.

Nüüd, kus me oleme Urmasega teinud Ernst Konrad Otto Brasche kohta uurimistöö, võime täie veendumusega väita, et ta tuleb lisada meie olümpiamedaliste nimekirja. Miks? Usun, et sellele küsimusele saab ammendava vastuse alljärgnevat artiklit (avaldati Delfis ja Eesti Päevalehes 27.12.2019 segaduste tõttu Jaan Martinsoni nime all) lugedes.

Ernst Konrad Otto Brasche sündis 27. (vkj 15.) novembril 1873 Tallinnas Toompea Kaarli koguduse õpetaja Johann Heinrich Brasche (tema isa oli omakorda Paide apteeker, samuti Johann Heinrichi nime kandnud mees) ja tema esimese naise Anna Wilhelmine kolmanda lapsena. 1875. aastal, kaks nädalat pärast neljanda lapse sündi, Anna Wilhelmine suri. Perepea abiellus uuesti 1877. aastal kadunud abikaasa õe Selma Emiliega. Perre sündis veel kolm last.

Kõik Brasche perekonna lapsed said hea hariduse. Ernst lõpetas 1894. aastal Tallinna Keiserliku Nikolai I Gümnaasiumi (Gustaf Adolfi Gümnaasium) ja 1900. aastal Tartu Keiserliku Ülikooli arstiteaduskonna, kuulus üliõpilaskorporatsiooni Estonia ja ülikooli maleklubisse.

Male oli spordialadest Ernsti esimeseks ja ka viimaseks armastuseks. Tema malekarjääri võib jagada kaheks perioodiks: 1897–1901 ja 1921–1925.

Ta oli aastatel 1897–1900 Tartu ja 1901 Tallinna maleturniiri võitja; osales I Balti turniiril 1899. aastal Riias, kus saavutas 12 maletaja konkurentsist 6. koha. Tolleaegse EDO reitingu järgi oli Ernst Brasche: 1899. aastal 255. (2204 p, kokku tabelis 758 nime), 1900. aastal 254. (2192 p, 779) ja 1901. aastal 281. (2181 p, 803).

1921. aastal tuli ta esimeseks Tallinna malemeistriks. I Eesti malemeistrivõistlustel (26.12.1922–6.01.1923) võitis Ernst Brasche Paul Rinne ja Johannes Türni järel pronksmedali. Ta oli ka turniiri üheks sponsoriks, annetades auhinnaks hõbedast maleratsu. Tema kohta kirjutati: „Dr. E. Braschet võib nimetada teoreetikuks, kes on võrdselt tugev ja põhjalik avangus ja lõppmängus, rünnakus ja kaitses.“ (E. Lukk, Male Eestis, Eesti Raamat, Tallinn 1965) Tallinna Malesõprade Seltsi kuulunud mees võttis 1925. aastal osa I Tallinn-Helsingi matšist

(mängiti 17. laual, võitis Helsingi 9:8), kus ta kolmandal laual mängis viiki Erik Malmbergiga.

Ernst Brasche töökohaks pärast ülikooli sai Käsmu merekool. Käsmus ta 1903. aastal ka abiellus oma korporatsioonikaaslase Friedrich Wilhelm Dsirne ooperilauljannast õe Martha Matildega (1871–1966). Neil sündis kolm tütart: Eva (1904–...), Erika (1908–...) ja Dagmar (1914–1977).

Vene-Jaapani sõjas (1904–1905) teenis Ernst Brasche arstina Venemaa Punase Risti koosseisus Harbinis. Abikaasa Martha Matilde kolis samal ajal Sankt Peterburgi. Sinna suundus pärast sõja lõppu ka pereisa.

Juba Käsmus purjetamisega tegelema hakanud Ernst Brasche jätkas ala harrastamist ka Peetrilinnas. Ja seda täie pühendumusega. Kui Tsaari-Venemaa otsustas saata 1912. aasta suveolümpiamängudele 10 m jahiklassis Peterburi Keiserliku Jahtklubi aluse Gallia II (ehitatud Prantsusmaal), arvati meeskonda ka Brasche.

Olümpiapurjetamine viidi läbi 20.–22. juulini Nynäshamni vetel, 60 km kaugusel Stockholmist. Peeti kaks sõitu; esikoha eest anti seitse punkti, teise koha eest kolm punkti ja kolmanda koha eest üks punkt. Purjekad seilasid 36,2 meremiili pikkust kolmnurkset ringi mööda. Kõigil kolmel päeval oli ilm päikesepaisteline ja puhus vaikne (3–5 m/sek) Ost-Nord-Ost-tuul. Nii ei olnudki kohtunikel rajatähiseid vaja ümber paigutada.

Kuidas kulges meile huvi pakkuv 10 m jahiklassi võistlus? Osales neli jahti: Kitty ja Marga Rootsist, Nina Soomest ning Gallia II Venemaalt.

20. juulil läks kohe stardist ette Kitty. Distantstil suurendas rootslaste jaht edumaad veelgi ning finišisse jõuti 13 minutit enne teisi. Nina ja Gallia II vahel käis äge heitlus teise koha pärast. Väga napilt (13 sekundiga) olid paremad soomlased. I Kitty 3:46.04 – 7 p; II Nina 3:59.07 – 3 p; III Gallia II 3:59.20 – 1 p.

21. juulil oli jällegi oli parem Kitty. Hea sõidu teinud Gallia II jõudis finišisse teisena, Nina kolmandana ning 21 sekundit hiljem Marga neljandana. I Kitty 3:43.51 – 7 p; II Gallia II 3: 45.38 – 3 p; III Nina 3:50.09 – 1 p.

22. juulil toimus duellpurjetamine teisele-kolmandale kohale, sest nii Gallia II kui Nina said kahe päeva kokkuvõttes 4 punkti. Kohe stardist läks Nina ette ning oli finišis kaks minutit enne Gallia II. Kõik Gallia II meeskonna liikmed (kapten vürst Esper Beloselsky-Belozersky (1871–1921), roolimees Jossif Shomaker (1859–1931), Karl Lindholm (1860–1917), Filipp Strauch (1862–1924), Nikolai Pušnitski, Aleksandr Rodionov ja **Ernst Brasche**) said olümpiamängude pronksmedali. Jahi omanikule Aleksandr Võšnegradskile kingiti Rootsi Kuningliku Jahtklubi poolt purjekale kinnitamiseks pronkstahvel.

I maailmasõja ajal (1915–1917) töötas Ernst Brasche ülemkirurgina Petrogradi 23. Aasovi-Doni Kommertspranga haiglas ja pärast sõda arstina Rootsi Kuningriigi Petrogradi esinduses.

Pühendumise eest rindel haavata saanud sõdurite ravimisel annetas tsaaririik dr Ernst Braschele Püha Stanislavi III ja II ning Püha Anna III järgu ordeni.

Kui olukord Petrogradis muutus väljakannatamatuks, naasis perekond Brasche 1918. aastal Tallinnasse. Kuid ka Eestis olid ärevad ajad. Perepea, kes astus Eesti Kaitseliitu, sai teenistusse Tallinna II sõjaväehaiglasse, kus oli ametis nooremordinaatorina Vabadussõja lõpuni. Pärast sõda töötas ta selles haiglas 1925. aastani, hiljem tegutses kuni surmani tunnustatud eraarstina kõrva-, nina- ja kurguhaiguste alal Tallinnas ning suviti Haapsalus. Ta suri 12. novembril 1933 Tallinnas ja on maetud Siselinna kalmistule.

Meie MTÜ-l Spordiajaloo Klubi Alfred seisab jälle ees tegus aeg, et korrastada olümpiamedalivõitja Ernst Konrad Brasche haud ning organiseerida tema hauakivile vastavasisulise tahvel.

IN MEMORIAM

Selle aasta oktoobris lahkusid meie hulgast kaks vanema põlvkonna tuntud võimlemisjuhti: **Eva Koitla** ja **Hilja Tidriksaar**. Nende kahe silmapaistva spetsialisti pikaajaline elutee ja töövõime on jätnud märkimisväärse jälje Eesti võimlemise ajalukku.

EVA KOITLA (sünd. Molnik, 30.09.1923–14.10.2019) oli Eesti võimlemise arenguloos silmapaistev organisaator ja naiste tervisevõimlemise rühmade juhendaja Kalevis. Võimlemisega hakkas ta tegelema juba gümnaasiumis Erna Käppa juhendamisel. Hiljem jätkas harjutamist Ernst Idla õhutusel tema valikrühmas. Ka töötamist võimlemisinstruktorina alustas ta Ernst Idla käe all kutsekogus „Puhkus ja Elurõõm“ 1943. aastal. Hiljem on ta olnud Tallinna Spordikomitee töötaja ja 1963. aastast Tallinna Kalevi õppe-spordiosakonna juhataja. Aastatel 1966–1984 tegutses ta Eesti iluvõimlemise föderatsiooni esimehena ja 1984–1995 aseesimehena. Kui 1966. aastal

spordikomiteede süsteem reorganiseeriti ja Eesti NSV Spordikomitee juurde moodustati Iluvõimlemise föderatsioon, ei jäänud selles organisatsioonis enam kohta naisvõimlemisele. Tänu Eva Koitla eestvedamisele ja Kalevi pikaajasele kogemusele naisvõimlemise rühmade töö korraldamisel moodustati 1967. aastal Kalevi kesknõukogu juurde naisvõimlemise sektsioon, juhtorganiks presiidium.

Eva Koitla on olnud paljude võimlemisürituste korralduskomitee liige või üldjuht. Olles mitmes liinis Eesti võimlemiselu juhtide seas, on ta teinud hulgaliselt kirjalikke märkmeid selle ala oluliste sündmuste ja arengute kohta. Ta oli ESAS liige ja tegi kaastööd nii Spordilehele kui ka ajakirjale Kehakultuur. Eva Koitla oli ka kaasautoriks Kalevi juubeliväljaande „Kalev läbi sajandi“ 4. köite „Võimlemine“ nii naisvõimlemise kui ka iluvõimlemise peatükkide koostamisel.

Särava isiksusena oli Eva Koitla Eesti–Soome võimlemissidemete hoidja ja laiendajana. Ta tundis isiklikult kõiki tolleaegseid Soome võimlemisjuhte nii SNLL-i kui ka SVOL-i liinis.

Eva Koitla oli Kalevi auliige (1964) ja ENSV teeneline sporditegelane (1978).

HILJA TIDRIKSAAR (1948. aastani Pullerits, 3.10.1923–26.10.2019) sündis Uderna vallas, Tartumaal. 1942. aastal lõpetas ta Tartus Eesti Noorsoo Kasvatuse Seltsi tütarlaste gümnaasiumi, oli liikumise ja tantsuhuviline tütarlaps. 1948. aastal lõpetas ta TRÜ Kehakultuuriteaduskonna võimlemise erialal. Juhendajateks olid Hilda Preikoch ja hiljem Liidia Uustal. Tema tudengiaastad langesid iluvõimlemise sünni- ja väljakujunemise aastatele. Seetõttu oli Hilja nii TRÜ spordiklubi rühmvõimlemise kui ka iluvõimlemise võistkonna liige ja hilisem treener mõlemal alal. Alustas ta 1947. aastal küll Tartu Ehitustehnikumis, kuid töö jätkus 1949. aastal juba TRÜ spordiklubis treenerina ja võimlemise kateedris õppejõuna kuni aastani 1992, seega 43 aastat!

Edumeelse spetsialistina oli ta 1957. aastal TRÜ naisvõimlemise osakonna asutajaid ja selle juhataja esimesed viis aastat. Suure praktilise tunnikoormuse kõrval, nagu see tollal ülikooli oli, juhendas ta veel kooliõpilaste võimlemisrühma. Eesmärgiks oma tütre Tiia harmoonilise kehalise arengu kindlustamine. Selles rühmas korraliku kehalise ettevalmistuse saanud tütarlastest kujunes hiljem tema valikrühma tuumik TRÜ naisvõimlemise osakonnas.

Oma pikaajase pedagoogitöö aastatel koostas ta mitmeid silmapaistvaid rühmkavu naisvõimlemise osakonna valikrühmale ja meeldejäävaid massvõimlemise kavu TRÜ spordipäevadele. Suursaavutuseks tuleb pidada tema

valikrühma esinemist 1982. aastal Moskvas ametiühingute üleliidulise kongressi kultuuriprogrammis Uno Naissoo muusikale koostatud kavaga „Tartu kevad“. Selles kompositsioonis kajastus kogu Hilja loomingule iseloomulik nooruslik särts ja elurõõm. Tema valikrühma liikmed kuulusid ka TRÜ naisvõimlemise esinduse koosseisu XII ülemaailmsel noorsoo ja üliõpilasfestivalil 1985. aastal.

Hilja Tidriksaar oli kaasautoriks mitmete naisvõimlemise probleemide käsitlemisel kirjasõnas ja õpiku „Naisvõimlemine“ (1982) koostamisel.

Kolleegina oli Hilja südamlilik ja huumorimeelne (mille omapära avaldus eriti koos abikaasa Heinoga) inimene. Õpilased armastasid teda.

Suurepäraste võimlemispedagoogide kaasteeliste nimel kaastunne omastele ja arvukatele õpilastele

Linda Jaanson

HELGA KALA
12.X 1925 – 9.XI 2019

Mardilaupäeval suri Iru hooldekodus 95. eluaastal meie hea seltsikaaslane Helga Kala.

Tartumaal kooliõpetajate peres sündinud Helga Kala oli mitmekülgsede huvidega, samas silmapaistvalt kohusetundlik. 1945. aasta sügisest töötas ta 23 aastat Õhtulehe keelekorrektorina, ei lasknud ametitruudust kõigutada ühestki ahvatlusest. Muusikalembesena ei loobunud Helga ka kaasalöömisest laulukoorides – esimest korda laulis üldlaulupeol 1947, viimati tõusis Tallinna laululavale 1990-ndatel.

Otsustavaks argitööst vaba aja sisustamisel sai juhuslik tutvumine eakaaslastest vehklejatega. 1948. aasta sügisest alustas Helga Kala regulaarset treenimist ning juba järgmisel aastal tõrjus meistritroonilt poolteist aastat varem Kalevi vehklemisentsiastidega liitunud Aita Puistama. Tänu andele ja töökusele jagasid Helga Kala ja Aita Puistama-Roots, kui rivaalid, 15 aastat peaaegu kordamööda Eesti meistritiitlit, ent võistlesid üksmeelsete kaaslastena Kalevi, Tallinna või Eesti spordiau eest naiskonnavõistluses. Olid koos Eesti meistrid 1949–1961, 1954-ndal medalivõitjad ka NSV Liidu meistrivõistlustel.

Edukal debüüdiaastal valiti Helga Eesti NSV Vehklemissektsiooni sekretäriks ja sellega kaasnenud kohustusi täitis ta enam kui neli aastakümnet (1949–1991). 1950-ndal sai Helgast põhitöö kõrval treener. Vehklejate koolitajana tundsi teda

ligi 20 aastat (1950–1968). Tema käe all said tuule tiibadesse teiste hulgas niisugused nimekad vehklejad nagu Toomas Sootna, Andres Liivak ja Tiit Puks ning Euroopa meeskondliku karika ja individuaalse pronksi võitja Andres Liivak. Kümme aastat tegutses Helga ka Kalevi vehklemissektsiooni esimehena ja Tallinna sektsiooni sekretärina.

Juhus sekkus oluliselt Helga elukäiku veel 1968, mil ta murdis truudust Õhtulehele ja hakkas tööle Kehakultuuri keeleteimetajana. Meelepärane tegevus spordi vallas jätkus, sealhulgas nii väikeste kui suurte vehklemisvõistluste peasekretärina (Tallinna Mõõga peasekretärina tegutses 26 korral). Treeneritööd jäi Kehakultuuri päevil (1968–1980) asendama lemmikala põlistamine ajakirjanikuna, statistikuna, ajaloolasena. Rõõmuga kohtasime reibast pensionäri spordiveteranide ühenduse ja klubi “Kalevi Tütred” ettevõtmistes, 20 aastat sekretärina Tallinna Spordiveteranide Koondise juhatuses (1983–2003).

1989 oli Helga Kala Eesti Spordiajaloo Seltsi asutajaliikmeid. Mõnda aega oli ta rakkes kapitaalse Eesti spordi biograafilise leksikoni koostamisel (1989–1991 palgalisena), tegi kaastööd regulaarselt ilmuvatele ja ESAS-i möödaniku tühikuid täitvatele spordiaastaraamatutele, samuti entsüklopeediatele.

1991. aastast Eesti Vehklemisliidu juhatuse auliikme staatuses tegutsenud Helga Kalast sai 2001 Kalevi ja 2003 ka Eesti Spordiveteranide Liidu auliige. Austades meie tänaseid edukaid vehklejaid, on tähtpäevadel olnud põhjust meenutada Helga Kala kauast truudust ja panust ala arendamisele. Kui Eesti spordigalal triumfeerisid mitmes kategoorias mäletatavasti just vehklejad, nägime nende seltskonnas eakohaselt säramas Helgat. Jäävad saavutused, tulemused, mälestuste ilu.

Seltsikaaslaste nimel *Erlend Teemägi*

ESAS-i TEGEVUSKAVA 2020. AASTAKS

1. ORGANISATSIOONILINE TEGEVUS

1.1. Seltsi tegevuse propageerimine ja

liikmeskonna laiendamine

pidev

juhatus

1.2. Koostöö EOK- ja ESOM-ga

Eesti spordiajaloo uurimise edendamiseks

pidev

juhatus

1.3. Koostööprojektid spordiajaloo tegelevate

isikute ja organisatsioonidega

pidev

juhatus

1.4. Spordiala liitudes spordiajaloo toimkondade ellukutsumisele (uurijate leidmisele) ja alade ajaloo uurimisele kaasaaitamine	pidev	juhatus
1.5. Oma tegevuse info levitamine internetis, oma koduleheküljel, selle täiendamine ja uuendamine	pidev	D. Lell
1.6. Seltsi täiskogu koosolekute ettevalmistamine ja läbiviimine	2. mai ja 28. nov.	juhatus
2. SELTSITEGEVUS		
2.1. ESAS-i seltsipäevad	graafik	juhatus
2.2. Tallinna osakonna seltsiõhtud	graafik	TO juh.
2.3. Pärnu XXV spordiajaloo päev	veebr.	kohalik aktiiv
2.5. ESAS-i 31. aastapäeva tähistav seltsi XV spordiajaloo konverents	28. nov.	juhatus
3. METOODILINE TÖÖ JA KOOLITUS		
3.1. Koolituspäev Tartus	7. mai	juhatus
3.2. Koolituspäev Tallinnas	19. okt.	TO juhatus
3.3. XIX suvekool	juuli	juhatus
4. UURIMISTÖÖ JA KIRJASTAMINE		
4.1. Teataja väljaandmine	iga kv.	E. Mainla
4.2. Toimetiste nr. 11 ja 12 väljaandmise ettevalmistamine	I-IV kv.	E. Mainla
4.3. “Eesti sisekergejõustik läbi aegade” koostamise jätkamine	I-IV kv.	E. Teemägi I. Voltri jt
4.4. Eesti spordi aastaraamatu 1900–1917 koostamise ettevalmistamine	I-IV kv.	juhatus
4.5. Kehakultuurlase aastaraamatutes (1956–1995) sporditulemuste täiendamine/korrigeerimine ja sportlaste eesnimede taastamine	I-IV kv.	TO juhatus E. Teemägi
4.6. Eesti spordi kronoloogia 1900–2020 (päevast päeva) korrigeerimine ja täiendamine	I-IV kv.	R. Järva M. Ibrus jt
5. MAJANDUSTEGEVUS		
5.1. Liikmemaksude kogumine	pidev	laekurid
5.2. Fondidest toetuste taotlemine	pidev	juhatus
5.3. Majandusküsimuste lahendamine	pidev	juhatus

ÕNNITLEME 2020. AASTA JUUBILARE!

EVI KRASS	∞ 95 ∞	21. mail
HANS TORIM ÕILME TOMBERG HEIKI KUIGO OSVALD MÖTTUS OLAF LANGSEPP	∞ 90 ∞	25. veebruaril 8. mail 23. septembril 19. oktoobril 25. oktoobril
EERIK MÜTS AGO KALLANDI ANTO RAUKAS LEMBIT PETTAI AIME PÄRNAKIVI HELGI PENSA MAI LUIK	∞ 85 ∞	10. jaanuaril 8. veebruaril 17. veebruaril 20. märtsil 5. juulil 15. detsembril 16. detsembril
MALLE RANNE AARAND ROOS REIN SULE AIN-KAAREL KAASIK JAAN ROOMETS JÜRI TAPPER	∞ 80 ∞	31. märtsil 28. mail 1. augustil 14. oktoobril 4. novembril 10. novembril
JAAK ULMAN REIN AULE JAAN VEHLMANN REIN JÄRVA	∞ 75 ∞	10. jaanuaril 14. veebruaril 24. juunil 31. augustil
TÕNU JAGO AIME LUUK ENN HALLIK RENE RINALDO	∞ 70 ∞	15. jaanuaril 3. juunil 5. augustil 17. septembril

URMAS MINN
AGO MIKUSSAAR
TAAGO PUNTSO

∞ 65 ∞

18. märtsil
12. juunil
28. novembril

MAIT LIND

∞ 45 ∞

10. aprillil

KALJU PLUUTUS
MARGUS SÖÖT

∞ 40 ∞

9. veebruaril
18. aprillil

JOHANNES VEDRU

∞ 30 ∞

4. detsembril

MEELDETULETUSEKS!

ESAS liikmemaks on 8 eurot (pensionäridel **5 eurot**). 2016. aasta novembrikuu üldkogu otsusel on **liikmemaksust vabastatud 85-aastased ja vanemad**. Liikmemaksu vabastus kehtib muidugi endiselt ka auliikmetele. Loomulikult pole liikmemaksust vabastatutel keelatud seltsi oma panusega toetada. Seltsi sisseastumismaks on sama – **2 eurot**.

Liikmemaksu (ja toetusi) on võimalik üle kanda **Eesti Spordiajaloo Seltsi arveldusarvele nr. EE951010152001602002** SEB pangas või tuua/saata seltsi esimehele Enn Mainla (Rüütli 15, Tartu 51007, tel 56497632, E-mail: enn.mainla@gmail.com) või Tallinna osakonna liikmetel oma osakonnas Viive Reesarele (tel 6770829 või 59196767).

Täname, kui oled selle aasta liikmemaksu juba tasunud!

□ □ □ □ □ □ □

**Täname Eesti Kultuurkapitali
seltsi tegevuse toetamise eest!**

□ □ □ □ □

Kasutatud ESAS ja ESOM kodulehel ilmunud materjale.
Fotod: ESOM fotokogu, Enn Mainla, Jaan Roomets ja Jaak Valdre

□ □ □

**Eesti Spordiajaloo Seltsi Teataja nr. 92
koostas ja toimetas Enn Mainla**